

BÖLÜM 5

CUMHURİYETİN İLK YILLARINDA OKUTULAN LİSE EDEBİYAT DERS KİTAPLARINDAKİ HALK EDEBİYATI ÖRNEKLERİ (1923-1938)

Melis BİRGÜN KAYATÜRK¹

GİRİŞ

Cumhuriyet döneminde eğitim sistemi değerlendirilirken ilk olarak devralınan mirasa bakmak ve yeni kurulan devletin attığı adımları buna göre değerlendirmek gerekir. Osmanlı Devleti'nin zayıflamış kurumlarından biri olan eğitim sistemi ni Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı'nın kayıplarıyla devralan genç cumhuriyet için ikinci bir millî mücadele eğitim alanında verilir. Devlet hâlihazırda elinde bulunan eski ve yıpranmış yapıları yenileyip pek çok alanda devrim yaparak eğitim sistemini modern çağa uygun hâle getirmeye çalışır. 1923-1938 yılları arasında hayata geçirilen eğitim reformları ve kanunlarla ilmi inkişaf sağlanmaya çalışılır. Kurtuluş Savaşı devam ederken Mustafa Kemal Atatürk tarafından Sakarya Savaşı'ndan hemen önce Bursa-Eskişehir hattının işgale uğradığı sırada Maarif Kongresi'nin (16-21 Temmuz 1921) toplanması dikkat çekmektedir (Sakaoğlu, 1992: 16). Bu durum bağımsızlık mücadelesi haricinde bir diğer milli mücadelenin de eğitim alanında verilmesi gerektiğinin açık bir kanıtıdır. Yapılan istatistiki çalışmalara bakılacak olursa; 1927 nüfus sayımı sonuçlarına göre nüfusun sadece %10,6'sı okuma ve yazma biliyor olarak tespit edilmiştir. Bu durum 1923'te de benzer rakamlarda olduğu varsayılırsa on iki milyonluk nüfusun ancak bir milyonu okur-yazar denebilmektedir (Sakaoğlu, 1992: 22). Okur-yazar oranındaki düşüklüğün nedenlerinden biri de okul oranının azlığıdır. Eğitim kurumlarının çoğunlukla büyük şehirlerle çevresinde toplanması sonucunda Anadolu kasaba ve köylerinin pek çoğu okulsuzdur. İ. Başgöz'ün (1995: 55) değerlendirmesi dikkate alınırsa; 1927 istatistiklerine dayanarak yurttaki kırk altı bin köy bulunmakta olup her vilayette 1179 köy olduğu, bu köylerin 1137'sinde okul bulunmadığı görülür. Buna ilkokulların şehir ve kasabalarda toplandığı bilgisi de eklenince Anadolu'da

¹ Dr., Serbest Araştırmacı, melisbirgun@gmail.com, ORCID iD: 0000-0002-6408-4675.

DOI: 10.37609/akya.3827.c1114

SONUÇ

Türkiye Cumhuriyeti eğitim sistemi incelenirken unutulmaması gereken ilk konunu iki büyük savaş atlatan Türk milletinin elindeki imkânların sınırlılığı ve devraldığı mirasın işlevsizliğidir. Mustafa Kemal Atatürk'ün bir diğer millî mücadelenin eğitim alanında verilmesi gerektiğini görmesiyle reformlar gerçekleştirilmiştir. Eğitim sisteminde Heyet-i İlmiye toplantıları, şuralar ve çıkarılan kanunlarla modernleşme sağlanmaya çalışılmıştır. Bu konuda en büyük eksiklerden biri yeni eğitim sistemine hitap edecek kaynak yoksunluğu olmuştur. Liseler açısından değerlendirildiğinde oluşturulan yeni müfredata uygun içerikli kitapların öğrencilere okutulması gereği hasıl olunca ders kitapları yazılmıştır. 1923-1938 yılları arasında liselerde okutulan Türk Dili ve Edebiyatı ders kitapları arasından seçilen on iki tanesinin içerikleri halk edebiyatı açısından ele alındığında tarih öncesinden başlayan Türk sözlü edebiyatı tarih sonrası yazılı edebiyatla birlikte değerlendirilmiştir. Kaynaklar incelendiğinde Türk tarih ve edebiyatının çok eski devirlere uzanıyor olduğu ve köklü bir geçmişe bağlandığı bilgisinin lise talebelerine verilmek istendiği anlaşılmaktadır. Çalışmada bahsi geçen eserlerin pek çoğunda halk edebiyatı alanında ürün veren yazarlar ve onların eserlerinin yanı sıra bu eserlerin içeriklerinden de örnekler verilmiştir. Kitaplar değerlendirildiğinde öğrencinin halk edebiyatı devirleri ve o devirlerdeki yazarlarla eserlerini ezberci bir sistemle öğrenmesinin önüne geçilebilmek amacıyla pek çok eserde örnekler verilerek konunun pekiştirmeye çalışıldığı görülür. Halk edebiyatı numunelerine dair örnekler sunularak öğrencinin hafızasında canlı birer imge oluşturulmaya çalışılmıştır. Cumhuriyetin ilkeleriyle özdeş bir biçimde ilk on beş yıllık sürede eğitim yoluyla millî bir sistemin takip edilmeye çalışıldığı eserlerin içerikleri değerlendirildiğinde anlaşılmaktadır.

KAYNAKLAR

- Aktunç, O. R. (1934). *Türk Edebiyatı Tarihi (Kaynaklardan Bugüne Kadar)*, İstanbul: Suhulet Basımevi.
- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri III (1918-1937). (1961). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Başgöz, İ. & Wilson, H. E. (1973). *Türkiye Cumhuriyetinde Eğitim ve Atatürk*, Ankara: Dost Yayınları.
- Başgöz, İ. (1995). *Türkiye'nin Eğitim Çıkmazı ve Atatürk*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınlar Dairesi Başkanlığı.
- Bozkurt, B. (2020). Cumhuriyet Türkiye'sinin Eğitim Sisteminin İnşası Sürecinde Heyet-i İlmiye Toplantıları, *Belgi Dergisi*. 2 (19): 1748-1765. Pamukkale Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınevi.
- Demir, C. (1997). *Atatürk Döneminde Bir ve Tam Devreli Liselerde (Ortaokul ve Liselerde) Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi ve Öğretimi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi.
- Ergun, S. N. (1930). *Bektaşî Şairleri*, İstanbul: Devlet Matbaası.

Türkiye Cumhuriyeti Tarihinde Eğitim Araştırmaları (1923-1960)

- Ergun, S. N. (1931). Tanzimat'a Kadar Muhtasar Türk Edebiyatı Tarihi ve Numuneleri, İstanbul: Sühulett Kütüphanesi.
- Ergun, S. N. (1935). Edebiyat ve Edebiyat Tarihi Özü (Lise İkinci Devre Olgunluk İmtihanına Girecekler İçin Yardımcı Kitap). İstanbul: İnkılâb Kitaphanesi.
- Ergun, S. N. (1938). Halk Edebiyatı Antolojisi. İstanbul: Devlet Basımevi.
- Hıfzı Tevfik-Hammamizade İhsan-Hasan Âli. (1926). Türk Edebiyatı Numuneleri: Menşelerden Onuncu Hicret Asrına Kadar. İstanbul: Millî Matbaa.
- İşıkaslan, N. (2002). Türk Edebiyatı Kitaplarının İçerik Değerlendirmesi (1923-1950), Eğitim ve Bilim, 27(124): 31-41.
- Kocatürk, V. M. (1958). Şaheserler Antolojisi (Dünya Edebiyatının En Büyük Şahsiyetleri-Hayatları, Resimleri ve Eserlerinden Örneklerle). Ankara: Buluş Yayınevi.
- Köprülü, M. F. (1981). Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Levent. A. S. (1934). Edebiyat Tarihi Dersleri-Tanzimat Edebiyatı, İstanbul: Marifet Matbaası.
- Lise Müfredat Programları Esbab-ı Mucibe Layihası, (1340). İstanbul: Matbaa-ı Âmire
- Sakaoğlu, N. (1992). Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sevük, İ. H. (1931). Edebi Yeniliğimiz (Lise Kitapları III: Sınıf), İstanbul: Devlet Matbaası.
- Yöntem, A. C. (1934). Türk Edebiyatı Antolojisi. İstanbul: Devlet Matbaası.
- Yöntem, A. C. (1940). Edebiyat (Lise II. Devre I. Sınıflar). İstanbul: Kanaat Kitabevi.
- Yücel, H. A. (1994). Türkiye'de Orta Öğretim, Ankara: T. C. Kültür Bakanlığı Millî Kütüphane Basımevi.